

היי שלום דמוקרטיה, ברוך הבא ג'ונגל.

שאול אריאלי, הארץ, 24 ביולי 2018

<https://www.haaretz.co.il/opinions/.premium-1.6311090>

התגובות החריפות לחוק הלאום הזעיקו את "מגלגלי העיניים" ו"עמי הארצות", תומכי החוק, להלין על הפגיעה ב"פלורליזם", שהפך לרגע לכל כך יקר ללבם, להאשים את המבקרים בסירוב לקבל את תוצאות ההליך הדמוקרטי, שכה הקפידו להפחית מערכו ולפגוע במעמדו, ולבסוף אף לתקוף את המבקרים בטענה כי הם מתנגדים לראות בישראל כמדינת הלאום היהודי.

לא יהיה זה נכון להתייחס לטענות מופרכות אלו מבלי להדגיש כי לא ניתן לדון בחוק הלאום כתופעה חריגה העומדת בפני עצמה. זוהי סצינה אחת מתוך סרט אימים המופק מזה כמה שנים, על ידי ממשלת ישראל בראשות נתניהו ובהובלת הבית היהודי וגייסותיהם בליכוד. הוא מכיל בתוכו עשרות סצינות אנטי-דמוקרטיות, לאומניות, מפלות וגזעניות כנגד שומרי הסף, מערכת המשפט, ערביי ישראל, להט"בים, פליטים, חילונים ושאינם אורתודוקסים ועוד.

לאי השוויון לכל אזרחי ישראל שהחוק מבטא אין מקום תחת כנפי הפלורליזם, כי אלו שני מושגים הסותרים אחד את השני. פלורליזם הוא אחד מערכי היסוד בדמוקרטיה הליברלית, שכן הוא מכיר בזכויות המיעוט. על פי הפלורליזם, יש להעניק שוויון זכויות וחופש ביטוי לקבוצות שונות בחברה, כך שתוכלנה לבטא את השונות ביניהן ולהתאגד במסגרות שונות. מחברי חוק הלאום, בניגוד גמור למגילת העצמאות, בחרו שלא להזכיר ולו במלה אחת את נושא השוויון למרות כל ההצעות וההסתייגויות שהועלו לכך.

בחברה פלורליסטית חיות קבוצות הדוגלות בערכי שוויון וסובלנות ובנכונות לחיות יחד מתוך כבוד הדדי, הכרה הדדית והסכמה בין הקבוצות השונות. חוק הלאום מתעלם מערך השוויון, ורוב יוזמיו ידועים בחוסר סובלנותם, בהפגנת חוסר כבוד כלפי אוכלוסיות שונות בחברה הישראלית ובניסיונותיהם לכפות עליהן את דעתם.

המלה דמוקרטיה, בדומה למגילת העצמאות, נעדרת מחוק הלאום. הדגש כולו ניתן ל"מדינה יהודית". הטוענים בזכות החוק אמנם הוסיפו בנאומיהם את צמד המלים דמוקרטיה ויהודית, אך התעלמו מכך שהקיום של צמד הזהויות - יהודית ודמוקרטיה - במדינת ישראל מותנה בתשובה לכמה מבחנים: מעמד הדת במדינה ובפוליטיקה, זכויות המיעוטים, זכויות הנשים ומעמדן, והזכות לקיים מאבק ציבורי על אלה. ממשלת ישראל פועלת כבר שנים בנחישות להכשיל את ישראל במבחנים אלה באמצעות חקיקה ומדיניות מפלות.

הלאומיות מבוססת על רעיון ההגדרה העצמית של העמים, ועל זכותו של כל עם ועם לחירות. הלאומיות מתיישבת עם הדמוקרטיה ועם זכויות האדם. היא רואה ערך במגוון תרבויות, לשונות ועמים. הלאומיות הציונית, כמו כל לאומיות אחרת, ביקשה לחזק את ההיבט הקולקטיבי של הפרט היהודי, אך לא על חשבון ערכיו וזכויותיו האינדיבידואליים, כמו גם של האזרח הלא יהודי, כפי שהוצהר בהכרזת העצמאות, ומבלי להגביל את אישיותו הייחודית והערכים המרכיבים אותה.

דגשי חוק הלאום ורוחו מראים כי יוזמיו אמונים על הלאומנות הרואה את ערכי הלאום כעולים על ערכי אנוש אחרים, כמו אלה השייכים לפרט, בעיקר הלא יהודי, ואשר נמצאים בעימות עם. חסידים אלו שלמים עם הגישה הלאומנית, המפרידה בין העם היהודי לבין אחרים על בסיס אי-שוויוני ואף בין פרטים בעם היהודי שאינם מזדהים עם תפישה זו. בלאומנות הלאום והמדינה הופכים למטרה ולא לאמצעי, ועומדים מעל לערכי המוסר ההומניסטיים הכלל-אנושיים.

יוזמי החוק וראש הממשלה התומך בו מרבים להצטלם כשבגבם תמונתו של זאב ז'בוטינסקי. לו היו טורחים לקרוא את מאמרו "על הלאומיות", שנכתב ב-1903, היו מגלים ש"לאומיות היא האינדיווידואליות של העמים, אל לו לשום עם לדכא את אישיותו הלאומית של עם אחר". עוד הוא כותב שם כי אין דבר אבסורדי יותר מאשר ההנחה שהיהודים "זקוקים למדינה שלהם כדי שיתאפשר להם לחנוק ולדכא עמים אחרים."

טענותיהם של מחוקקי חוק הלאום הפוכות לרוח הציונות ולרוח הכרזת העצמאות. הן מגמות אנטי-דמוקרטיות, הגורסות: אם לא שיכנעת - תשמיץ, תשתיק ותוציא אל מחוץ לחוק. מגמות אלה מונעות

על ידי פוליטיקאים המפרשים את הדמוקרטיה כזכות הרוב לקבל כל החלטה. הם פוסלים את העיקרון ולפיו בדמוקרטיה הרוב זכאי לשלוט רק בתנאי שהוא מבטיח את זכויות הפרט - מושא הדמוקרטיה. העולם נתפש כג'ונגל, שההיגיון השולט בו הוא "משחק סכום אפס" - פחות למחנה השני משמעו יותר למחנה שלי. מי שאינו תומך בי הוא בהכרח נגדי. אין מקום לשונה ולאחר, הן במישור החברתי והן במישור המדיני.

התגברות תופעות אלה במרחב הממסדי והציבורי מונעת אפשרות להכיר בשתי הזהויות של ישראל - דמוקרטית ויהודית - כזהויות משלימות ולא סותרות, והיא בחזקת "הכתובת על הקיר". על הציבור בישראל להבין, כי אין הכרח בקיומה של שנאה כלפי הפמיניזם, הערבים, תומכי ההסכם המדיני או מובילי המחאה החברתית כדי שדברים כאלה ימשיכו להתרחש - די באדישותו כדי לאפשר את המשך קיומם.